

Araştırma Makalesi • Research Article

Kitabê Mela Mehemed Elî Hunijî Mewlidê Pêxemberî De Hunerê Edebî
Mela Mehemed Elî Hunij'm Mewlidê Pêxemberî Adlı Eserinde Edebi Sanatlar
Literary Arts In Mela Mehemed Elî Hunij's Work Called Mewlidê Pêxemberî (The Prophet's Mawlid)

İlyas Akman ^{a*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mardin/Türkiye.
ORCID: 0000-0003-2146-2100

MALUMATÊ MEQALEYÊ

Viyarteyê Meqaleyê:

Tarixê Müracatî: 10ê Nisane yê 2019
Tarixê Raştkerdişî: 01ê Êlule yê 2019
Tarixê Qebulkerdişî: 11ê Êlule yê 2019

Çekuyê Kilidî:

Edebiyatê Zazakî,
Mela Mehemed Elî Hunij,
Edebiyatê Klasik,
Mewlid.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 10 Nisan 2019
Düzeltilme tarihi: 01 Eylül 2019
Kabul tarihi: 11 Eylül 2019

Anahtar Kelimeler:

Zaza Edebiyatı
Mela Mehemed Elî Hunij
Klasik Edebiyat
Mevlit

ARTICLE INFO

Article history:

Received 10 April 2019
Received in revised form 01 September 2019
Accepted 11 September 2019

Keywords:

Zazaish/Zazaki Literature
Mela Mehemed Elî Hunij
Classical Literature
Mawlid

K İ L M V A T E

Edebiyatê miletan de toy nuştoxî zaf muhîm î. Bi taybetî, çayê nuştoxî ke eserê verênan nuştî mustesna yo. Edebiyatê Zazayan de zî Mela Mehemed Elî Hunij, nê kesan ra yew o. Çünke o, yew şairo ke edebiyatê Zazakî de eserê verênan ra yewî nuştî yo. Mewlidê ey, mewlidê hîrêyin yê Zazakî yo. Ma xebateyê xo de no mewlidî, hetê hunerê edebîyan ra analiz kerd. Ma veyna ke Hunij, eserê xo de hunerê edebîyan ra teşbih, teşxis, întaq, cînas, mecaz, nîda, îstifham, îqtibas, asonans, aliterasyon, îştîqaq, îade, husnî talîl, telmî', tekrîr, mecazo mürsel şuxulnayo.

ÖZ

Ulusların edebiyatlarında bazı edebiyatçılar çok önemlidir. Özellikle de ilk yazılı eserleri veren yazarların yeri müstesnadır. Zaza Edebiyatı'nda da Mela Mehemed Elî Hunij, bu kişilerden biridir. Çünkü o, Zaza Edebiyatı'nda ilk yazılı eserleri veren yazarlardan biridir. Onun *Mewlidê Pêxemberî* adlı eseri, Zazaca yazılmış olan üçüncü mevlittir. Biz çalışmamızda bu mevlidi edebi sanatlar açısından analiz ettik. Gördük ki Hunij eserinde birçok edebi sanata başvurmuştur. Teşbih, teşhis, intak,cinas,mecaz, nida, istifham, iktibas, asonans, aliterasyon, istikak, iade, hüsnî talil, telmî', tekrir, mecazî mürsel bu sanatlardandır.

ABSTRACT

Some author in the literatures of nations are very important. Especially, the place of the authors who wrote first works is special. Mela Mehemed Elî Hunij is one of these people in Zazaki/Zazaish literature. Because, he is one of first writers who write first works in Zazaish literature. His mawlid is third Zazakî mawlid. I analyzed the work in terms of literary arts in my article. Mela Mehemed Elî Hunij uses most of the literary arts such as quotation, pun, metaphor, comparison, personification, question, repeat, alliteration, assonance in his work.

* Sorumlu yazar/*Corresponding author*
e-posta: ilyas-akman@hotmail.com

1. Destpêk

Mela Mehemed Elî Hunij, semedê edebîyatê Zazakî, yew şexsiyeto muhîm o. Çünke ey, bi Zazakî eserê muhîmî nuştî. Bi taybetî, mewlidê ey ke serra 1971 de nusîyayo, zaf balkêş o. Çünke no eser, edebîyatê Zazakî de mewlido hîrêyin o. Ci ra ver, mewlidê Mela Ehmedê Xasî serra 1899 de, mewlidê Usman Efendiyê Babijî serra 1933 de neşr bîyo.

Mela Mehemed Elî Hunij -her çiqas nasname de serra 1932 bivîyaro zî- serra 1930 de maya xo ra bîyo (Deştij û Necaranij, 2014: 4). Nameyê ci, nasname de sey Mehmet Ali Öztürk vêreno. O, dewa Hun (bi Tirkî Beyhan) ra yo. Na dewe, giredayeyê Pali ya. Ey, bi des serran melatîye kerdo û waştô şarê xo rê ardim biko.

Hunij, yew nuştixo welûd o. Ey bi zazakî zaf eserî nuştî. Mîsale 3 hebî mewlidê ey inkey (nîka) destê ma de yî: Mewlidê Pêxemberî (1971); Mewlidê Zazakî (2005); Mewlidê Zazakî (2011) (Yeşilkaya, 2014: 42). Eserê ey yê binî:

- A. Heketey Yûsuf û Zelîxa, 1982 de nusîyayo û 152 beyt o
- B. Qesîdey:
 - a. Zerra Haya, 1975 de nusîyayo, 40 beyt o
 - b. Qesîdey Tewhîd, 1975 de nusîyayo, 33 beyt o
 - c. Qesîdey Qebir/Ezabî Qebra Xuerî, 1975 de nusîyayo, 20 beyt o
 - d. Qesîdey Seîdî Nûrsî, 1969 de nusîyayo, 20 beyt o
 - e. Weqayê Kerbela:
 - i. Weqayê Kerbela Hesên-Huseynî, 1971 de nusîyayo, 20 beyt o
 - ii. Weqayê Kerbela Hezret Hesênî, 1970 de nusîyayo, 20 beyt o
 - iii. Weqayê Kerbela Hezretî Huseynî, 1970 de nusîyayo, 30 beyt o
 - f. Qesîdey Pêxemberî, 1972 de nusîyayo, 20 beyt o
 - g. Eqîdey Îman-Eqîdey Îslam, 1970 de nusîyayo, 66 beyt o
- C. Hikmet û Edebîyat:
 - a. Hikmet Zazakî, 1971 de nusîyayo, 80 beyt o
 - b. Edebîyat Zazakî Neqîşnayo pey Nakî, 1971 de nusîyayo, 264 beyt o.
- D. Xezayê Uhdî:
 - a. Weqayê Koyî Uhdî, Wefatî Hemzî, 1972 de nusîyayo, 81 beyt o.
 - b. Vengî Melî, Munacat Mehmed Elî, 1974 de nusîyayo, 22 beyt o.
 - c. Qesîdey Mekkî, 1976 de nusîyayo, 25 beyt o.
 - d. Qesîdey Medîna, 1976 de nusîyayo, 25 beyt o. (Uzun, 2002: 63-65)

Ma xebateyê xo de mewlido ke Hunijî serra 1971 de nuştô, hetê hunerê edebîyan ra analîz kenî. La verî ma wazenî derheqê mewlidê Hunijî de toy melumatana bidî. Mewlid de her çiqas toy îstîsna bibî zî rêzî şîyês hece yî. Qafiyeyê ci zî “aa ba ca...” yo. Heto bîn ra Hunij, mewlid de no weznê erûzî şuxulneno:

Mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun / mustefîlun
 ___ * ___ / ___ * ___ / ___ * ___ / ___ * ___

Namey Homay/vaj hêverî, /pê namey Ho/may ak berî (a)

Xebêr mewlid/weş xeberî, /biwan mewlid/ Pêxemberî (a)

Pêxembêr zaf/aşiq resnaw, /yi qelbî a/şiqan veşnaw (b)

Mewlid pêxem/berî beşnaw,/biwan mewlid/ Pêxemberî (a)
 (Yeşilkaya, 2014: 30)

Nê melumatana ra badê ma şîni mewlidê Hunijî, hetê hunerê edebîyan ra analîz bikî

2. Hunerê Edebîyî

2.1. Teşbîh

Eke şairî, yew çî bişibnî yewna çî no teşbîh beno. No hewa şairî benetî di çîyan de yew muşterek nuqta anî wucûd. Çer unsurê teşbîhî est î: Muşebîh (benzeyen), muşebîhun bîh (kendisine benzetilen), hetê şîbnayîşî (benzetme yönü), edatê teşbîhî (benzetme edatı) (Çelikelden, 2014: 71). Çend tewirê teşbîhî est î. Teşbîho belîx, înan ra yew o. Teşbîho belîx de tena, muşebîh û muşebîhun bîh xo rê ca veynenî. Cumle de edatê teşbîhî û hetê şîbnayîşî nêvêrenî. Hunij, mewlidê xo de muracatê no teşbîhî keno:

“Wi me’denî xeberûn o, biwan mewlid peyxemberî” (56)¹

Hunij, semedê Pêxemberî vono “madenê xeberan”. Madenî, semedê însanan zaf erjaye yî. Kam wayîrê madenan bibo, rûmetê înan zêde beno. Eynî no hewa, zereyê kamecin xeberan de nameyê Pêxemberî vêro, rûmetê înan zêde beno. La cumle de kê raştê edatê teşbîhî û hetê şîbnayîşî minî. Ewta zî eynî çî viraziyeno:

“Merg ha yenû verî ber’ ma, dinya ra şî peyxembêr ma

Merdîm’ nezan ti vûn verg û, wi vûn ‘Rahar mergî derg û” (67)

Merg, yew raştîya însanan o. La zaf însanî ci ra tersenî. Coka, wexto ke însanî derheqê mergî de xeberî donî zaf ray, qalanê xewfînan anî zîwanî. No beyt de zî semedê mergî, çekuya “verg”î ifade beno. Yanî verg, senî hewa heywanan kişeno, çînî keno, o hewa merg zî însanan çînî keno. Beyt de tena muşebîh û muşebîhun bîh est o. Coka teşbîho belîx o. Yew teşbîh zî no yo:

“Muhammed ik est yew sedef, yi ra resa ‘erdî şeref” (62)

No ca de zî semedê Pêxemberî “sedef” vaciyeno. Sedefe, wextê verênan ra heya inkey, semedê xemilnayîşî yena şuxulnayîş. Însanî ke wazenî çîyê, kel-melê xo hîna rind bikî, muracatê sedefî kenî. No hewa, Pêxember zî sey sedefe rind o û heme çîyan hîna rind keno. Xora dewamê rêze de Hunij vono, pey Pêxemberî erd şeref veyneno. Rêze de tena muşebîh û muşebîhun bîh est î. Kê raştê teşbîhî na rêze de zî yenî:

“Qudus îstasyuna pîl a, ti vûn Muhammed yew vil a” (63)

Na rêze de, di hebî teşbîhî est î. Înan ra yew teşbîho belîx o. Hunij vono Pêxember, yew vile moneno. Yanî o sey yew vile rind o. La no ca de edatê teşbîhî û hetê şîbnayîşî çînî yo. Coka no teşbîho belîx o. Na rêze de teşbîho muekked zî

¹Mewlidê Hunijî, serra 2004 de hetê WK Merdimîni ra transkrîbe bîyo. WK Merdimîni, humara 22 yê kovara Vateyî de no transkrîb neşr kerd. Meqale de ma zî no transkrîb şuxulna. Heme girewtikan de ma tena numreyê rîpelî da.

est o. Teşbihü muekked de edatê teşbihî ra teber, heme unsurê teşbihî est î. Hunij vono Qudus, yew îstasyono pîl moneno. Ewta muşebîh, Qudus; muşebîhûn bîh, îstasyon; hetê şibnayîşî, pîl o. La seke aseno edatê teşbihî çinî yo. Nê rêzan de zî teşbih xo rê ca veyneno:

“Qatey asmên yewin ça ya? Uca d’ yew dîk dî sey say a

...

O dîk vînayîşî r’ mexsûs, enî wanen ti vûn tawus” (64)

Gama ke Pêxember veciyeno Mîrac, weyra tewir tewir çîyan veyneno. Înan ra yew zî yew dîk o. Semedê dik vaciyeno o, say moneno. Rêze de muşebîh, muşebîhûn bîh, edatê teşbihî est î. Tena hetê şibnayîşî çinî yo. Coka no, teşbihü muxtasar o. Rêza diyin de zî wendox/goşdar bonder beno dîk, sey tawusî weş waneno. No ca de zî tena edatê teşbihî çinî yo. Coka ewta teşbihü muekked est o. Di teşbihî zî no ca de yî:

“Cebraîl yi r’ benû yew şef, qatûn asmênû gên hedef

...

Bûraq yi r’ bî sey yew teqşî, ver’ xwi tada hetî Qudsî” (64)

Mîrac de Cebraîl, Pêxemberî rê rayberîye keno. Coka ewta vaciyeno, Cebraîl semedê Pêxemberî sey yew şef bîyo. Yanî Hunij vono Cebraîl, şefî moneno. Rêze de tena muşebîh û muşebîhun bîh vênênî. Coka no, teşbihü belix o. Heto bîn ra yew buraq, Pêxemberî beno Mîrac. Vaciyeno ke no buraq, sey teqşî şono. Semedo ke hetê şibnayîşî çinî yo, ewta teşbihü muxtasar est o. No beyt de zî teşbih est o:

“Hezret Peyxembêr wefat kerd, dinya ra şî peyxembêr ma

Ehlî Beytî r’ dinya bî hor, melakêt ha yenî sey vor” (70)

Badê mergê Pêxemberî, yew xemgînîya pîl, dinya gîno binê bandura xo. Asmên de zî toy çî yenî wucûd. Nê çîyan ra yew zî benetî milaketan de peyda beno. Milaketî, asmên ra yenî war. Hunij vono ê, sey vewre zaf û lez yenî war. No ca de muşebîh, muşebîhûn bîh, edatê teşbihî est î. Tena hetê şibnayîşî çinî yo. Coka teşbihü muxtasar est o. Yew teşbih zî no yo:

“Mîrac şîna, agêrena, peyxembêr ma vêca Mîrac

Mîrac vecena raharû, ya lez şîna sey teyarû” (64)

Hunij vono, şîyayîşê Mîracî teyara moneno. Na rêze de heme unsurê teşbihî est î. Muşebîh, Mîrac; muşebîhûn bîh, teyara; hetê şibnayîşî, lez şîyayîş; edatê teşbihî, sey. No semed ra ewta teşbihü mufasal est o.

2.2. Teşxîs û Întaq

Hunerê edebî, sînoranê edebîyatî hera kenî. Mîsale ê, unsurê tebiêtî ke yewbînan ra çîyayî nêzdî yewbînan kenî û no hewa, wareyê edebîyatî hera kenî. Hunerê teşxîs û întaqî, nê huneran ra yî. Eke şairî heywanan, nebetan, kel-melan sey insanan bîgî dest, no teşxîs beno. Eke heywanî, nebatî, kel-melî xeberî bidî zî no, întaq o (Küleççi, 2005: 121). Nê hunerî, mewlidê Hunijî de zî est î:

“Rebî’ul-ewwel duyey a, amey hûrî îmdad resa

Şewa duşemî bêhes a, biwan mewlid peyxemberî” (58)

Pêxember, aşma rebîul-ewwel de rocê dişeme maya xo ra bîyo. Beyto ke ma cor de nawna de zî behsê ci beno. Ewta

yew teşxîs zî est o. Semedê dişemî “bêhes” vaciyeno. Yanî dişeme vengê xo nêveceno. Pey hurmet û meraq, paweyê bîyayîşê Pêxemberî yo. Yanî rocê dişeme, sey insanî têgeyreno. Rêzî ke cêr de yî de teşxîs û întaq est î:

“Asmên vûn: ‘Erdo ti gêc î, ez a merkêz aşm û rueci

...

Asmên vûn: ‘Ti xebêr medo, ‘erş ha mi d’ o, kursî mi d’ o

...

‘Erd vûn asmên ra: ‘Bib’ haya! Pîley teyna qey Homay a

...

Asmên va: ‘Ellahû ekber!’, peyxembêr ma vêca Mîrac

...

Uca d’ gîna asmên recef, va: ‘Vazen ez bigîr şeref” (61,62)

Seke nê rêzan de zî aseno, benetî asmên û erd de yew munakaşa beno. Wirdî zî vonî ma hîna hawil î. Semedê havilîye munakaşa kenî. Asmên vono o cor de yo, wayîrê aşme, rocan, milaketan, levhî mehfüzî yo. Erd zî vono herb û xezayî ci de benî. Ewliya, enbîya, insanê êbinî û heywanî ci ser de ciwîyenî. Tewr peynî de zî erd vono o, wayîrê Pêxemberî yo. Pey nê qalan, benetî erd û asmên de yew munakaşa beno. Heta yew ca de asmên, erd ra vono “ti xeber medi”. Yew ca de zî asmên vono “Ellahû Ekber!”. Heme nê ci mînakê întaq î. Heto bîn ra mîyanê no xeberdayîşî de ge-ge erd û asmên sey insanî têgeyrenî. Mîsale asmên erd ra vono “gêc mebi”. Yanî ci, sey insanî veyneno. Yew rêze de zî erd, asmên ra vono “bibî haya!” Yanî o zî ci rê sey insanî muamele keno. Yew ca de zî asmên recefino. Heme nê çî mînakê teşxîs î. Ewta zî eynî hunerî est î:

“Dîk’ asmênû da yi selam, va: ‘Merheba tu r’ ya îmam!”

Pêl xwi akêrd yi kerd qîyam, peyxembêr ma vêca Mîrac” (64)

Gore bi Hunijî, wexto ke Pêxember veciyeno Mîrac o, qata yewinê asmênî de yew dîk veyneno. Wezîfeyê dîkî, erd haya kerdiş o. Gama ke dîk, Pêxemberî veyneno sey insanan têgeyreno. Verî, Pêxemberî rê selam dono. Badê zî pelanê xo akeno û qîyam keno. No hewa zî hunerê întaq û teşxîsî virazîyeno. No ca de zî teşxîs est o:

“Rucû waştî nîakewtîn, şewû waştî birakewtîn

Qîyamet waştî pakewtîn, dinya ra şî peyxembêr ma” (67)

Badê mergê Pêxemberî, tebiêt de zaf çî, sey insanan xemgîn benî. No beyt de zî aseno roc, rîyê xemgîneyî ra nêwazeno ako. Şew zî xora tariyo û wazeno semedê xemgîneyê xo, no tariyeyî xo dom biko. No hewa teşxîs yeno wucûd.

2.3. Cînas

Şairî, eseranê xo de semedê muzikalîte, muracatê toy metodan kenî. Cînas, înan ra yew o. Çünke cînas de çekuyî ke hetê vengî û formî ra eynî yan zî nêzdî yewbînanî tekrar benî û no hewa, yew ahenk peyda beno. Cînas de manayê çekuyî, çîya yî (Çetin, 1998: 219). Hunij zî mewlidê xo de çend tewir cînasî rê ca dono. Înan ra yew, cînaso mukerrer o. Cînaso mukerrer de yew çekuye, peynî çekuya bîne de ya û no hewa cînas virazîyeno. Nê rêzan de cînaso mukerrer est o:

“Namey Homay vaj hêverî, pey namey Homay ak **berî**

Xebêr mewlîd weş xeber î, biwan mewlîd **peyxemberî**” (56)

“Qudus îstasyuney cêr î, Muhammed ame ver’ **berî**

Wenişt Mîrac dey **xeberî**, peyxembêr ma vêca Mîrac” (63)

“Peyxemberî yin id **ramênd**, peyxembêr Qudus id ca **mênd**” (63)

“Mîrac bi sey yew **minara**, Mîrac a pey leqey ca **ra**” (63)

“Mîrac şina sey **teyara**, hêt Sîdretu’l-munteha **ra**” (64)

“Aşmey Seferî z’ amey **şî**, peyxembêr ma kewt **nêweşî**” (67)

“Xatir şîma sehabûno, xatir şîma **ewladûno!**

Peyxember nesîhet **dûno**, dinya ra şî peyxembêr ma” (68)

“Fatima va: ‘Bawo! **Bawo!**’ Fatima va: ‘Hebîb ça **wo?**’ (70)

Seke aseno Hunij, cînaso mukerrer rê ca dono. Heto bîn ra o, cînaso lahîk zî şuxulneno. No cînas de zî çekuyî ke benetî înan de cînas est o de tena yew herf çîya yo. Ge-ge herfo ke sereyê çekuyan de yo çîya beno. Ge-ge zî herfo ke orte yan zî peynî de yo çîya beno. No cînas ra cinaso mutekarîb, cînaso muzarî zî vacîyeno. Mewlid de nê rêzan de cînaso lahîk est o:

“Serr’ peyxembêr bî çewres **new**, Cebrail yi r’ ame yew **şew**

Va: ‘Muhammed warzi pay **rew**’, peyxembêr ma vêca Mîrac” (62)

“Şewa tarî çîn û **hes-bes**, şewa tarî rakewt her **kes**” (63)

“Hezret Muhammed ame **war**, hêt Herêm ra yi birna **xar**” (63)

“Qudus îstasyuney **’erdû**, sarey Qudus sarey **’derdû**” (63)

“Melakêt asmênû yên **war**, sey jetû yên bîn aya **dar**” (64)

“Refref yi r’ bî sey yew **fuzey**, dayrey Rebbî dî sey **muzey**” (65)

“Lay’ kâinat’ nika **rişte**, niştey kâinatî z’ **nişte**” (65)

“Me’ nay Mîrac me’ na **barî**, şewey Mîrac yi kerd **zarî**” (66)

“Merdîm’ nezan ti vûn **verg** û, wi vûn rahar mergî **derg** û” (67)

“Peyxember şêst hîrê **serre**, bêr key’ xwi ra wi şî **zerre**” (69)

“Gûn merdim’ gen, kenû **kerre**, merdim nêşken bikir **gerre**” (69)

“Vila sura rezî bî **zerd**, ’Ezraîl ruh peyxembêr **berd**” (70)

“Ehlî Beytî r’ dinya bî **hor**, melakêt ha yenî sey **yor**” (70)

“Yin Homay ra waştîn **sebir**, şewa paşemî wi şî **qebir**” (70)

Heme nê mînakî nawnenî ke Hunij, eserê xo de cînaso lahîk zî şuxulneno. O, wazeno pey no huner, eserê xo hem hetê muzikalîte hem zî edebî ra hîna rind biko û wendoxan/goşdaran rê tamê hunerî bido.

2.4. Mecaz

Çekuya mecazî, formê îsmî-mekan de ya û manayê ci “cayê vîyartişî” yo. Edebîyat de zî eke yew çekuye, teberê manayê xo de bişuxulîyo no sey mecaz nome beno (Ayдын, 2013: 24). Zaf şairî muracatê no huner kenî. Hunij zî înan ra yew o:

“Peyxembêr zaf aşîq resnaw’, yi qelbî aşîqan veşnaw” (56)

Hunij, destpêkê eserê xo de heskerdişê Pêxemberî ser o vindeno. Gore bi ey, kesî ke Pêxemberî ra heskenî yanî heskerdixê ey zaf î. Heta, heskerdişê înan hende zaf o ke qelbê înan veşayo. Seke yeno zanayîş, qelbê însanan nêveşeno. No ca de yew îfadeyo mecaz est o. Semedê eşkera kerdişê pileyê heskerdişê, îsanî no îfade şuxulnenî. No beyt de zî mecaz est o:

“Tu ra wazen yew fatîha, tu ra wazen ez yew du’a

Ruhî tu rî z’ bena şîfa, biwan mewlîd peyxemberî” (57)

Nê îfadeyî, derheqê fedlê wendişê fatîha û duayan de yî. Hunij, kesê êbînan ra fatîha û dua wazeno. Çünke o, bawer keno ke nê çî zaf muhîm î. La o vono, nê çîyî semedê wendoxan rê zî baş î. Bira vono, nê çîyî ruhê înan rê şîfa benî. Ewta îfadeyo mecazî est o. Çünke ruh ne nêweş beno ne zî ey rê şîfa lazîm o. La semedê hetê manewî ra asan bîyayîş, no îfadeyo mecazî şuxuliyeno. Eynî huner ewta zî xo rê ca veyneno:

“Ti wazenî tarîx akîr, bera pak tarîx id ca kîr” (57)

Hunij, beşa ke na rêze tede vêreno de behsê vîyarteyî, tarîxî keno. Nameyê Adem, Hawa, İbrahîm, İsmail û sewbîna kesan vêreno. Semedê behsê nê çîyan “tarîx akerdîş” vacîyeno. La tarîx çîyo ke abeno nîyo. Heto bîn ra tarîxo “pak” vacîyeno. Tarîx, pak zî nêbeno. Nê heme îfadeyî mecazî yî. Yanî ewta no çî îfade beno: Pêxemberî verênî û ê îsanî bînî ke xîzmetê dînî kerdo, tarîxî rê yew roşn donî. Kê raştê mecazî no ca de zî yenî:

“Beşnaw mi ra me’ na barî, peyxembêr ma vêca Mîrac” (61)

Edetî (normal) de mana, barî no zî qalind nebêno. La nuştoxî, herayîyê zîwanî şuxulnenî û nê sifetan semedê mana şuxulnenî. Hunij zî no hewa yew îfade ano zîwan ser û “manaya barî” vono. Qesdê ey no yo: Derheqê Pêxemberî de dînî de xeberdayîş, yew çîyo barî yo. Yanî nê çîyî mana barî kenî, înan rê qîymet û rindîye donî. Na rêze de zî eynî çî est o:

“Me’ nay Mîrac me’ na barî, şewey Mîrac yi kerd zarî” (66)

Hunij wazeno o, rindîyeyê Mîracî eşkera biko. Coka muracatê çekuya “barî” keno. Gore bi ey, manayê Mîracî, manaya barî ya. Yanî Mîrac, yew çîyo rind û taybetî yo. Mîracî, însanan rê rindîye, hawiliye ardo. Yew mecaz zî nê rêzan de yo:

“Peyxembêr va: “Wi Gangêr û, wi ha yenû ganû berû

...

Wi ha maxey ma nîcnenû, wi ha quçey ma rîcnenû” (69)

Nê rêzan de behsê Ezraîlî yanî milaketa gangêrî beno. Rêza diyin de zî îfadeyo mecazî est o. Ezraîl, ganê însanan gîno. Semedê no rewşe vacîyeno ke Ezraîl, maxê însanan nîcnenno. Yanî o, keyê însanan ricnenno, keyeyan de şayîye nêverdonno.

2.5. Nîda û Îstîfham

Nîda û îstîfham, wextê verênan ra heya inkey hetê zaf şaîran ra şuxuliyayî. Manayê nîdayî veng, veng-dayîş, qîrayîş o (Kayapınar, 2011: 160). Coka zaf ray, sey xîtabî zî yeno wucûd. Nîda de înterjeksiyonî (unlem) zaf muhîm î. La bêinterjeksiyonan zî nîda virazîyeno. Sekê mînakî ke ma cêr de da yî de aseno Hunij zî mewlidê xo de ca dono nîda yî:

“Vaj ‘**Merheba!**’, ti z’ vaj qey yi r’, vaj ‘**Merheba!**’, vaj ‘**Ya wezîr!**’

...

Vaj ‘**Merheba yaEhmeda!**’, biwan mewlid peyxemberî

...

Peyxemberî tu kerd eda, **ya** Muhemmed ez tu r’ feda” (59)

“Va: ‘**YaRebbî**, mi veng mereyk, Homay va: ‘**Ya** Hebîb, **lebbeyk!**’

...

Yi va: ‘**Ya Reb! Ummet! Ummet!** Senî ummet şîna cennet?’

...

Homay va: “**Eyyûhe!-Resûl!** Meters, ez tu nîken melul” (66)

Nê rêzan de zaf mînakî yê hunerê nîdayî est î. Hunij, semedê Pêxemberî selam dayîş wazeno. Coka wendoxan/goşdaran ra vono “merheba vacênî” û nîda virazeno. Pêxemberî rê zî vono “ya wezîr!” “ya Ehmeda!” û hewna nîda yeno wucûd. Rêzanê bînan de zî xeberdayîşê Homa û Pêxemberî est o. Pêxember Homayî ra vono “Ya reb!”, “Ummet!” Homa zî ey ra vono “Ya Hebîb, lebbeyk!”, “Eyyûhel-Resul!” Nê zî mînakê nîda yî. Ewta zî eynî huner est o:

“Erd vûn asmên ra: ‘**Bib**’ haya! Piley teyna qey Homay

...

Asmên va: ‘**Ellahû ekber!**’, peyxembêr ma vêca Mîrac” (62)

Xeberdayîşê erd û asmên de nîda est o. Erd asmên ra vono “bibê haya!” Asmên zî vono “Ellahu Ekber!” Pey nê îfadeyan nîda beno. Nê rêzan de zî nîda est o:

“Hezret Muhemmed şî zerre, cema’et’ va: ‘**Werre! Werre!**’” (63)

“Dîk’ asmênû da yi selam, va: ‘Merheba tu r’ **yaîmam!**’” (64)

Rêza yewin de cemat, gama ke Pêxemberî veyneno “werre!” vono. Rêza diyin de zî wextê Mîracî de yew dîko ke asmên de yo Pêxemberî ra vono “ya îmam!”. No hewa zî nîda virazîyeno. Nê cayan de zî eynî huner est o:

“Fatima va: ‘Xuerto **hira!** Ti qey nîn zerre la, çi ra?

...

Peyxembêr va: ‘**Ya ’Ezraîl!** La ça w’ biray mi Cebrail?

...

Hezret Cebrail ame ser, va: ‘Esselam **ya peyxember!**’” (69)

“Fatima va: ‘**Dayê, hey vîn!** Yetîm mendî Hesên, Huseyn” (70)

Ezraîl, semedê ganê Pêxemberî girewtîş şono keyeyê ey. Fatima berî akena û Ezraîlî ra vona “bira!” Pêxember zî sey “Ya Ezraîl” ci rê xîtab keno. Badê, Cebrail şono înan het o zî Pêxemberî rî xîtab keno. Badê mergê Pêxemberî zî Fatima “dayê, hey vîn!” vona û qîrena. Heme nê îfadeyî nîda anî wucûd.

Heto bîn ra mewlid de hunerê îstîfham zî est o. Çekuya îstîfhamî, fîlê “fehime” babê “îstîf’al”î ra yena wucûd û manayê ci pers kerdiş o (Ateş, 2016: 124). La no pers kerdiş de bêrsiv pawitiş mecburî nîyo. Heta zaf ray şaîrî, çîyo ke bêrsivê ci zonî persênî. Kê mewlidê Hunijî de raştê no hunerî yenî:

“Qatey asmên yewin ça ya? Uca d’ yew dîk dî sey say a” (64)

Hunij, qatê yewin yê asmênî perseno. La no pers kerdiş de o, yew bêrsiv nêpaweno. Ewta zî eynî huner est o:

“Wi berma, va: ‘Rebbî! Rebbî! Ummeta gunekar se bî?’

...

Yi va: ‘Ya Reb! Ummet! Ummet! Senî ummet şîna cennet?’” (66)

Nê rêzan de zî xeberdayîşê Pêxember û Homayî est o. Pêxember Homayî ra feletiyayîşê ummetê xo wazeno. La no waştîşê xo pey persan eşkera keno.

2.6. Îqtîbas

Nuştoxî ge-ge eseranê xo de toy çimeyan zî şuxulnenî. Ayet û hedîsî, nê çimeyan ra yî. Bi taybetî, eseranê dînîyan de ayet û hedîsî zaf şuxuliyenî. Eseran de muracatê ayet û hedîsan kerdiş ra îqtîbas vacîyeno (Ece, 2002: 40). Hunij zî, no hunerî şuxulneno:

“Fesubhane’l-lezî esra’, peyxembêr ma vêca Mîrac” (62)

No îfade, yew ayet ra ameyo girewtîş: “Subhanellezî esra bî abdîhî leylem mînel mescidîl haramî îlel mescidîl aksallezî barakna havlehu lî nurîyehu mîn ayatîna înehu huves semîul besîyr” (Sûreya Îsra, 1). No ayet de vacîyeno ke Homa, Pêxemberî Mescidî Hiram ra gîno beno Mescidî Eqsa. Çunke o wazeno Pêxemberî rê toy ayetan binawno. No ayet de pîliyeyê Homayî zî tesdîq beno. Vacîyeno o pîl o, heme çi eşnaweno, veyneno. Hunij zî wexto ke behsê Mîracî keno, no ayet ra îqtîbas keno. Na rêze de zî eynî huner est o:

“Sûbhane’l-melîku’l-quddûs’, peyxembêr ma vêca Mîrac” (64)

Îfadeyê Hunijî, ma rê yew ayet nişan dono: “Subhanehu ve teala amma yekulune uluvven kebîra” (Sûreya Îsra, 43). No ayet de Homa, kafiran rê bêrsiv dono. Vono o, tip (heme) kêmasîyan ra dîr o û Homa yî ra vêşêr yewna xaliq çînî yo. Ewta zî îqtîbas est o:

“Reahû nezleten uxra’, peyxembêr ma vêca Mîrac” (65)

Toy kafîrî, hedîseya Mîracî rê bawer nêkenî. Heta ê vonî Pêxemberî, Homa û Cebrailî zî nêveynayo. No ayet de Homa vono Pêxemberî, Cebrailî û Homayî yew ray ra zêde veynayo: “Ve le kad reahu nezleten uxra” (Sûreya Necm, 13) Bi no hewa Homa, kafiran rê bêrsiv dono. Hunij zî

behsê no hedîse keno û ayet ra îqtîbas keno. Eynî huner no ca de zî est o:

“Ma kezzebe'l-fûad' biwan, peyxembêr ma vêca Mîra” (66)

Hunij, pey na rêze eserê xo de sûreya Necm ra yewna îqtîbas keno: “Ma kezebe'l fûadu ma raa” (Sûreya Necm, 11). No ayet de vaciyeno ke qelbê Pêxemberî, ê çiyî ke çimê Pêxemberî dî, înkâr nêkeno. Yanî Pêxember, seraser bawerê Homayî keno û xo teslîmê Homayî kerdo. Ey de qet şik çinî yo. Na rêze de zî îqtîbas est o:

“Ma yentîqû 'enî'l-hewa', peyxembêr ma vêca Mîrac” (66)

Hunijî no îfade, raste rast sûreya Necm ayetê hîrê ra girewto. Ewta Homa vono, Pêxember, pey nefsê xo xeberî nêdono. Yanî Pêxember, hetê Homayî ra erşawîyayo û qalanê Homayî însanan rê neql keno. O yew qasid o. Yew îqtîbas zî no yo:

“Vaj: 'Qulhuwella'hed', Ellah yew, resûl Muhemmed” (66)

No îfade zî raştaraşt Qur'an ra ameyo girewtîş. No cumle, sûreya Îxlas ayetê yewin de vireno. No ca de vaciyeno, Homa yew o. Yanî şerîkê ey çinî yo. Pey nê qalan, yewîyeyê Homayî tesdîq beno. Ewta zî eynî huner xo rê ca veyneno:

“Vaj: 'Kullun men 'eleyha fan', dinya ra şî peyxembêr ma” (67)

No ca de zî sûreya Rehman ayetê vîst û şeş ra îqtîbas est o. Hunijî, ayet rastaraşt girewto, dekerdo mewlidê xo. No ayet de vaciyeno, heme ganîyî ke rîyê erdî de yî fanî yî. Ayeto ke ney ra dima de yena de zî vaciyeno tena Homa bakî yo. Na rêze zî wayîrê hunerê îqtîbasî ya:

“Ti wazenî xeyrû tamam, vaj 'esselatû wesselam” (56)

Mewlid de heme beşî pey îfadeyê “esselatû wesselam” giredayîyenî. No îfade, sûreya Ahzabî ra ameyo girewtîş: “İnnellahe ve melaiketehu yusallune alen nebîyy ya eyyuhellezîne amenu sallu aleyhî ve sellîmu teslîma” (Sûreya Ahzab, 56). Ewta, Homa însanan ra wazeno ke ê, Pêxemberî rê selat û selam bikî. Hunij zî pey ca dayîşê no îfade, emrê Homayî ano ca.

2.7. Asonans û Alîterasyon

Şaîrî, tena çekuyan û cumleyan ney ge-ge zî herfan tekrar kenî. No hewa zî huner virazîyeno. Eke nuştoxî, herfanê venginan tekrar bikî no asonans beno (Sarica, 2016: 17). La herfê bêvengî tekrar bibî no alîterasyon beno. Bingeyê nê huneran wextê Yunan û Roma reseno (Nair, 1999: 12). Nê hunerî, şîran hîna rîtmîk kenî û wendoxan de tamê wendişî zêdênenî (Önal, 2008: 41). Hunij zî muracatê nê huneran keno:

Şerq û xerb id, Ke'be d' yew, yew, hîrê 'elêm ricey yew şew (58)

Na rêze de pey vengê “e” asonans virazîyayo. Heto bîn ra vengê “y”, “w” zî alîterasyon anî wucûd. No hewa Hunij, rîtmê rêze hîna zêde keno. Kê şînê eynî huner na rêze de zî veynî:

Yî kerd nimac, va: “Ummetî!”, biwan mewlid peyxemberî” (60)

Na rêze de hîna zaf asonans est o. Pey vengê “i”, “a”, “î”, “e” asonans peyda beno. Vengê “m” zî alîterasyon o. Yew asonans zî ewta est o:

“Muhemmed ik est yew sedef, wenişt Mîrac da yew şeref” (63)

Seke aseno, ewta herfê “e” zaf ray tekrar bîyo. Semedo ke herfê “e” herfo vengin o, kê ganî vacî ewta asonans est o. Na rêze zî semedê nê huneran muhîm a:

“Qatey dîyin, qatey hîrin, çeher, pancin, şeşin, hewtin” (64)

Yew kelecane Hunijî gîno û coka o, qatanê asmênan têdima rêz keno. No rêz kerdiş zî hunerê asonans û alîterasyonî peyda keno. Herfê “e”, “a” “î” asonans anî wucûd. Herfê “n” zî alîterasyon virazeno. Eynî hunerî no ca de zî est î:

“Rebû'l-ewwel bî newî, aşma newî bî çend şewî” (67)

Herfê “w” alîterasyon herfê “e”, “î” zî asonans î. Na rêze de zî eynî hunerî xo rê ca veynenî:

“Serr” peyxembêr şeşt û hîre, rocgarû ra rueco kîre”

Herfê “r” alîterasyon, herfê “e” zî asonans o. Yew asonans zî cêr deyo:

“Ezraîl selam da hêvêr, ame zerrey key' peyxembêr” (69)

Herfê “ê”, “e”yî asonans peyda kenî. Seke aseno Hunij, mewlidê xo de hem asonans hem zî alîterasyon şuxulneno û no hewa hetê edebî ra eserê xo hîna rind keno. Heto bîn ra mewlidî, miyanê cematî de yenî wendiş. Coka pey no tekraran goşdarî zî hîna şa benî. Çünke no hewa tamê goşdar kerdişê mewlidî zêde beno.

2.8. İstîfare

Manayê çekuya istîfareyî, deyn girewtîş o. Bingeyê istîfare, teşbîh o. No huner de zî şîbnayîş est o. La tena no muşebîh no zî muşebîhun bîh vaciyeno. Muşebîh tena bibo no istîfareyo meknî (kapalı istîfare) yo. Tena muşebîhun bîh bibo zî na ray istîfareyo musarehe (açık istîfare) beno (Pala, 2005: 239). No huner zî mewlidê Hunijî de xo rê ca veyneno:

“Wazen akîr enî berî, cewherû vec rîy teberî” (57)

Hunij, çiyê dînan sey fatîha û duayê ê bînan şîbneno berî. No hewa istîfare virazeno. La ewta tena nameyê muşebîhûn bîh vêreno. Coka istîfareyo musarehe beno. Dewamê cumle de yewna istîfare est o. Hunij, bawer keno ke peyê berê duayan de cewherî est î. Yanî o vono duayî, wayîrê fedlanî û însanan rê hawîliye donî. Fedlanê duayan, cewheran ra şîbnayîş yew istîfareyo musarehe yo. Çünke no îfade de nameyê muşebîh nêvêreno. Ewta zî eynî hewa yew istîfare est o:

“Tarîx biwan big' xeberû, mewlid biwan vîn cewherû” (58)

Mewlidan de behsê Homayî, Pêxemberan, xelifeyan, milaketan û sewbîna babetê dînan beno. Tewr zaf zî behsê Pêxemberî beno. Hunij, heme nê çîyan şîbneno cewherî. La nameyê muşebîh nêvêreno. Coka no zî istîfareyo musarehe yo. Kê no beyt de zî raştê eynî hunerî yenî:

“Vaj ‘Merheba!’, ti z’ vaj qey yi r’, vaj ‘Merheba!’, vaj ‘Ya wezîr!’

Vaj ‘Merheba!’ vila rezî r’, biwan mewlîd peyxemberî” (59)

No beyt de Hunij, wazeno wesfê Pêxemberî bido. Coka semedê ey çekuya “wezîr”i şuxulneno. Yanî o vono Pêxember sey wezîrî yo. Heto bîn ra Hunij, semedê rindîyeyê Pêxemberî eşkera biko, Pêxemberî şîbneno vila rezî rê. Yanî Pêxember, sey vila rezî rind û nazenîn o. Beyt de semedo ke nameyê muşebîh nêvêreno, îstîareyo musarehe est o.

2.9. İştîqaq, İade, Husnî Talîl

Eke yew rêze yan zî beyt de çekuyî ke eynî ristim ra yenî pîya bibî, nameyê ci **îştîqaq** o. İştîqaq, hetê ahengî ra şîrî hîna pêt keno (Karataş, 2007: 244). Hunij zî sey zaf şaîran, muracatê no hunerî keno:

“Bî hamîley Muhemmedî, bî hamîley nî Ehmedî” (58)

Nameyê “Muhemmed” û “Ehmed”i eynî ristim ra yenî. Wirdî zî Erebkî de ristimê “hmd” ra yenî. Nê çekuyî, yew rêze de û pîya şuxulîyayî. Coka kê şîrî vacî ewta hunerê îştîqaq ameyo şuxulnayîş. No ca de zî îştîqaq est o:

“Ena ummet gunekar a, gunan’ xwi ra zaf bêzar a” (66)

Ewta zî îştîqaq est o. Çünke çekuyê “gunekar” û “gunan”i eynî ristim ra yenî. Wirdî zî “gune” ra yenî wucûd. Pey nê çekuyan Hunij, muracatê hunerê îştîqaqî keno. Yew îştîqaq zî no yo:

“Peyxembêr va: ‘Wi Gangêr û, wi ha yenû ganû berû” (69)

Na rêze de îştîqaq, çekuyanê “gangêr” û “ganû”yî de est o. Wirdî zî çekuya “gan” ra yenî. Zazakî de nameyê Ezraîlî, gangêr o. Yanî keso ke ganê insanan gîno. Rêze de nê çekuyî ke eynî ristim ra yenî pîya şuxulîyayî û îştîqaq virazîyayo.

İade zî yew hunero muhîm o. Eke şaîrî, pey çekuya ke peynî rêze yan zî beyt de ya, destpêkê yewna rêz yan zî beyt bikî no îade beno (Kocakaplan, 2005: 52). No beyt de îade est o:

“Vaj ‘Merheba ardox nimac!’, biwan mewlîd **peyxemberî**

Peyxemberî tu kerd eda, ya Muhemmed ez tu r’ feda” (59)

Seke aseno, rêza yewin, pey çekuya “peyxemberî” qedîyayo. Rêza diyin zî pey eynî çekuye destpê kerdo. No hewa hunerê îade şuxulîyayo. Kê şîrî eynî huner, beyta ke cêr de ya de zî weynî:

“Wi w Cebrail tuk-teyna mînd, peyxembêr ma vêca **Mîrac**

Mîrac bi sey yew minara, Mîrac a pey leqey ca ra” (63)

Çekuya Mîracî, çekuya peynî yê rêza yewin a. Rêza diyin zî pey na çekuya destpê keno. Coka kê şîrî vacî ewta zî îade est o.

Tebîet de yew sebebê heme hedîseyan est o. La şaîrî ge-ge pey **husnî talîlî** sebebê raştan ney sebebê şaîraneyan û rindan semedê hedîseyan nawnenî. Hunij zî nê şaîran ra yew o:

“Dinya pey ‘eşq ha gêrena, dor-maley’ xwi w ruêc gêrena” (64)

Seke her kes zono, dinya gêrena. La sebebê ci çîna yo? Hunij vono sebebê ci, eşq o. La ma zonî ke sebeb no nîyo. Dinya de yew nîzam ronîyayo. Coka dinya ge-ge dormereyê xo de ge-ge zî dormereyê seyyareyanê bînan de gêrena. La Hunij, yew sebebo rind peyda keno û vono dinya pey eşq gêrena.

2.10. Telmî’

Toy eseran de wendox, tena raştê yew ziwanî ney, raştê çend ziwanan yeno. Telmî’, semedê no çî yew metod o. Çünke telmî’ de no heme rêze no zî qismêkê rêzeyî sewbînan ziwanî de nusîyeno (Bekki, 2012: 485). Mewlîdê Hunijî de hunerê telmî est o. Beşa îqtîbasî de ma toy îfadeyanê Erebkî nawitbi. Nê îfadeyî, semedo ke ayet û hedîs bî ma weyra nawitî. La rêzî ke wayîrê nê îfadeyanî deynî wext de telmî’ zî est o. No ca de zî ma, îfadeyî ke ayet û hedîsî nîyî nawnenî:

“Vato k’ yi Reb’ xwi het vatû, yi wend, va: ‘Ettehiyyatû” (66)

İfadeyê “Ettehiyyatû” Erebkî yo. Rêze de Zazakî û Erebkî pîya est î. Gama ke Pêxember veciyeno Mîrac, weyra Homayî rey de xeberî dono. Cebrail zî weyra yo. Wexto ke Homa û Pêxember raya verin yewbînan veynenî, yewbînan rê bi hurmet selam donî. Cebrail zî no hurmet ardişî dima, şehadet ano. Duaya “Ettehiyyatû”yî pey nê hurmet ardişan û şehadetî yena wucûd. Semedo ke “Ettehiyyatû” yew ayet û hedîs nîyo ma ci, sey telmî’ girewt dest. Nê rêzan de zî eynî huner est o:

“Hem va: ‘Esselamû ‘eleyk!’, peyxembêr ma vêca Mîrac

...

Va: ‘Esselamû ‘eleyna!’, peyxembêr ma vêca Mîrac

...

Homay va: ‘Eyyûhe’l-Resûl! Meters, ez tu nîken melul” (66)

Hunij nê rêzan, seraser Zazakî nêuseneno. İfadeyanê Erebkî zî şuxulneno. Manayê “Esselamû ‘eleyk!”i “selam to rê bo” yo. Manayê “Esselamû ‘eleyna!” “selam ma rê bo” yo. Manayê “Eyyûhe’l-Resûl”i zî “Ey Resûl” o. Ewta zî kê raştê telmî’ yenî:

“Fatima va: ‘Bawko, yew xuert’, peyxembêr va: ‘Meleku’l-mewt” (69)

Rêze de “Meleku’l-mewt” yanî yew îfadeyo Erebkî vêreno. Wexto ke Pêxember beno şeştî û hîrê serre dinya ra bar keno şono. Hunij, no mergî ser de zî vindeno. Gama ke Ezraîl şono keyê Pêxemberî, keynaya Pêxemberî Fatma ci veynena. Vona yew xort ame. La Pêxember zono o Ezraîl o û vono o, milaketê mergî yo. La no îfade mewlid de Zazakî ney, Erebkî yanî sey “Meleku’l-Mewt” vaciyeno û no hewa telmî’ virazîyeno.

2.11. Tekrîr

Tekrîr zî sey cînasî şuxulîyeno. Eke şaîrî biwazî hetê ahengî ra şîranê xo hîna rind bikî, muracatê tekrîrî kenî. Tekrîr de ge-ge kelîmeyî ge-ge zî cumleyî tekrar benî. No hewa şaîrî, wendoxanê xo rê şîranê rîtmîk û ahengin pêşkeş kenî. Pey tekrîrî nuştoxî, manayo ke wazenî bidî zî hîna pêt kenî (Eliacık, 2014: 2). No hewa wendox, qesdê nuştoxî hîna

weş fam keno. Kê mewlidê Hunijî de zî raştê no hunerî yenî:

“Fatîha bid’ çiqas nebî r’, fatîha bid’ çiqas welî r’

Fatîha bid’ Mehmed Elî r’, biwan mewlid peyxemberî” (57)

Hunij, mewlidê xo de behsê ehemîyetê Fatîha keno. Gore bi ey, ehemîyetê Fatîha zaf o. Coka o, hem wendoxanê xo ra hem zî goşdaranê xo ra Fatîha wazeno. O vono heme kes ganî nebîyan, weliyan û ê însananê binan rê Fatîha bido. Coka qalanê “Fatîha bid”, “çiqas”, “rê”yî çend ray tekrar keno. No ca de zî tekrîr est o:

“Ti wazen bîb’ ummet yirî, ti wazen vîn xizmet ci rî

Ti wazen bîk’ hurmet yi rî, biwan mewlid peyxemberî” (58)

Ewta zî Hunij, wazeno qesdê xo hîna zelal vaco. Coka qalanê “ti wazen”, “yi”, “rê” yî çend ray tekrar keno. No hewa wendox zî bala xo hîna zaf dono nê qalan û qesdê Hunijî hîna weş fam keno. No beyt de zî eynî huner est o:

“Vaj: ‘Merheba!’ ti qey yi rî, vaj: ‘Merheba!’ ti key yi rî

Vaj ‘Merheba’ sukey yi rî, biwan mewlid peyxemberî” (58)

No beyt de Pêxemberî rê selam dayîş est o. Hunij, no çî rê zaf ehemîyet dono. Coka tena Pêxemberî rê ney, keye û suka ey rê zî selam wazeno. O, semedê ehemîyet dayîşê xo eşkera biko qalanê “vaj”, “merheba”, yi rê” yî tekrar keno. Beyta ke cêr de ya de zî tekrîr est o:

“Nay xwi ser tac, va: ‘Ummetî!’, şewey Mîrac va: ‘Ummetî!’

Yi kerd nimac, va: ‘Ummetî!’, biwan mewlid peyxemberî” (60)

Pêxember, semedê ummetê xo zaf fikiriyeno. Timutim hêşê ey de no çî est o. O, wazeno ummetê ey bifeletîyo û nêşo cehenem. Coka Hunij vono Pêxember Mîrac de, nimac de û ê wextanê binan de timutim vono ummetî. Xora beyt de çekuya “ummetî” çend ray tekrar bena. Ewta zî tekrîr est o:

“Erd vûn: ‘Ez cey enbîyan a, ez merkezi ewliyan a

Ez ik esta ez insan a’, peyxembêr ma vêca Mîrac” (61)

Yew beşê mewlidê de erd û asmên xeberî donî. Wirdî zî vonî ez baş o. Coka çekuya “ez” zaf şuxulnenî. Xora beyt de zî aseno tena no ca de erd, çer ray çekuya “ez” şuxulneno. Na rêze de zî eynî huner est o:

“Peyxemberî r’ amey Mîrac, peyxembêr ma vêca Mîrac” (63)

Hunij, têkilîya Pêxemberî û Mîracî ser vindeno. Vono Mîrac semedê ey ameyo û o, vecîyayo Mîrac. Çekuyanê “Pêxember” û “Mîrac”i tekrar keno ke têkilîya înan senî hewa zaf o eşkera biko. No beyt de zî kê raştê tekrîrî yenî:

“Qiyameta pîl vûn ena, qiyameta qic ha yena

Qiyamete y ma zî bena, dinya ra şî peyxembêr ma” (68)

Gore bi Hunijî Qiyamet, yew raştîyo pîl o. Heme kes peynî de mireno û erdî ser de yew insan zî nêmoneno. O vono eke Pêxember zî merd, manayê ey ci yo ke peynî de Qiyamet

yeno û heme kes mireno. Semedê bala wendoxê bionco Qiyametî ser, na çekuya çend ray tekrar keno.

2.12. Mecazo Mursel

No huner de yew çekuye vera yewna çekuye şuxuliyena. La çîyo muhîm no yo ke ganî benetî nê di çekuyan de munasebetê şîbnayîş çini bo (Gürbüz, 2008: 208). Benetî nê çekuyan de munasebetê taybetmendî-pêroyî, zere-teber, toyîye-zafiye, ca-rewşe, lete-pêroyî, semed-netîce est o. Hunijî, mewlidê xo de no huner şuxulnayo:

“Vaj: ‘Merheba!’ ti qey yi rî, vaj: ‘Merheba!’ ti key yi rî

Vaj ‘Merheba’ sukey yi rî, biwan mewlid peyxemberî” (58)

Însanî keye ra sukan ra merheba nêvonî. La ewta Hunij, muracatê mecazo mursel keno û keyeyê, sukeyê Pêxemberî rê selam wazeno. Bi eslê xo de o, insanî ke keyeyê, sukeyê Pêxemberî de ciwîyenî rê selam wazeno. Eynî huner ewta zî est o:

“Tarîx biwan big’ xeberû, mewlid biwan vîn cewherû” (58)

Ewta vacîyeno, eke yew biwazo derheqê toy çîyan de wayîrê melumatî/xeberan bibo, şîno kitabî, dokumanî ke derheqê hedîseyanê, însananê verênan de yi biwano. La ewta dokumanan, kitabın ver çekuya “tarîx”î şuxuliyayo. La herkes zono ke tarîx çîyo ke kê wanenî nîyo. No hewa, mecazo mursel yeno wucûd. Na rêze de zî no huner xo rê ca veyneno:

“Yew fatîha biwan mi rî, biwan mewlid peyxemberî” (57)

Semedê ayetê yewin yê Qur’anî, toy nameyî est î. “Ummu’l-Kitab”, “Ummu’l Qur’an”, “Mesanî”, “Fatîha” înan ra toyî. (Arslan, 2016: 171; Yetik, 1996: 47). Hunij zî, wendoxan/goşdarın ra wazeno ke ê, semedê ey no sûre biwanî. La tena nameyê “fatîha” şuxulneno û mecazo mursel virazeno.

3. Peynî

Mewlidê Hunijî, hetê edebî ra serkewte yo. Hunij, derheqê edebîyatê klasîkî de wayîrê melumatî yo û no teoriyê klasîkî, mewlidê xo de muşaxas keno. O, bi taybetî hunerê edebîyan hewayêko zaf serkewte şuxulneno. Mewlid de teşbîh, teşxîs, întaq, cînas, mecaz, nîda, îstîfham, îqtîbas, asonans, alîterasyon, îştîqaq, îfade, husnî talîl, telmî’, tekrîr, mecazo mursel xo rê ca veynenî.

Pey hunerê edebîyan Hunij, sînorê eserê xo hera keno. No hewa wendox, derheqê zaf çîyan de wayîrê melumatî beno. Hunij wexto ke behsê hedîseyan keno, hunerê edebîyan dekeno zereyê înan. No hewa wendox, hem hedîseyan hîna weş fam keno hem zî înan hînî bi ason xo vîr ra nêkeno. Mîsale wendox, pey hedîseyî ke bi hunerê edebîyan îfade benî derheqê Mîracî, bîyayîşê Pêxemberî, mergê Pêxemberî, Qudusî, Mekkeyî, Medîneyî, Ehlî Beytî, milaketan, ayetan, asmênî, erdî de wayîrê melumatan beno û nê çî hêşê ci rê neqş benî.

Heto bîn ra mewlidî, mîyanê cematî de yenî wendiş. Coka ganî mewlidî wayîrê aheng û muzikalîte bibî. Hunij zî pey muracatê hunerê edebîyan sey asonans, alîterasyon, cînas, tekrîr mewlidê xo hetê aheng û muzikalîte hîna pêt keno. No hewa tamê goşdar kerdîşê mewlidî zêde beno û goşdarî zî hîna şa benî

Çimeyi

- Arslan, Z. (2016). Kıraatlere Nahvî Bir Bakış: Fâtiha Sûresi Örneği. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3(2), 169-193.
- Aydın, İ. (2013). Hakikat ve Mecaz'ın Terimleşme Süreci. *İslâmî İlimler Dergisi* 8 (1), 23-31.
- Bekki, S. (2012). Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Mülemma. İçinde: Abdülkadir Erkal (Ed.), *I. Uluslararası Âşık Sümmani ve Âşıklık Geleneği Sempozyumu Bildirileri (s.485-500)*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Çelikelten, G. (2014). Teşbih ve İstiârenin Belâgat Kitaplarındaki Görünümü Üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (35), 61-83.
- Çetin, N. (1998). Edebî Sanatlar. İçinde: Z. Güneş (Ed.), *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, (s.200-226). Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Deştij, Ş., & Necaranij, E. (2014). Mala Mehemed Elî Hûnî. *Rojnameyê Zazakî* (6) , 4-5.
- Ece, S. (2002). İktibas. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (19), 39-53.
- Eliaçık, M. (2014). Belagat Kitaplarında Tekrîr Sanatının Tarif ve Tasnifi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2 (7), 1-7.
- Gürbüz, F. (2008). Mecaz Kapsamındaki Anlamlar ve Bu Anlamlar Arasındaki İnce Ayrıntılar. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 10 (2), 197-212.
- Hunij, M.M.E. (2004). Mewlidî Peyxemberî. WK Merdimîn (Transkrîbekerdox). *Vate* (22), 56-72.
- İskender, P. (2005). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Karataş, T. (2007). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kayapınar, M. (2011). Belâgatta Nidâ Üslûbu. *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2), 159-166.
- Kocakaplan, İ. (2005). *Açıklamalı Edebî Sanatlar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Külekçi, N. (2005). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Nair, A. (1999). *Divan Şiirinde Musiki ve Makamlar*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Önal, M. (2008). Edebî Dil ve Üslup. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (36) , 23-47.
- Sarıca, B. (2016). Atasözlerinde Ses Eşlikleri. İçinde: M Sarıca, B. Sarıca (Ed.), *Dil Bilimleri Kültür ve Edebiyat (s.11-23)*. Ankara: Padam Yayınları.
- Uzun, M. (2002). Mela Mehmed Elî Hunî ü Edebîyato Kırdkî (Zazakî). *Kovara Vateyi* (18), 56-67.
- Yeşilkaya, Ş. (2014). *Edebîyatê Kırdkî (Zazakî) de Mewlid ü Mehemed 'Elî Hunî*. Têza Masterî. Çewlig: Ünîversîteya Çewligî.
- Yetik, E. (1996). Tasavvufi Açından Fâtiha Tefsiri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (8), 45-108.

